

Ο εξέχων ρόλος της Μεσαίας Τάξης στα Πολιτικά του Αριστοτέλους

του Νέστορα Ε. Κουράκη

Ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά του τοποθετεί την μεσαία τάξη ανάμεσα σε εκείνες των ευπόρων και των απόρων (1295b 1 επ.)¹. Κατατάσσει συνεπώς σ' αυτήν όλο εκείνο το πλήθος ανθρώπων που έχουν μέση εισοδηματική δυνατότητα (π.χ. ιδιοκτήτες μικρών αγροτικών περιουσιών, έμποροι). Θεωρεί ότι οι άνθρωποι αυτοί, έχοντας κατά βάση αυτά τα οποία χρειάζονται για να καλύπτουν τις ανάγκες τους, ούτε συμπεριφέρονται

με αλαζονεία και πλεονεξία, όπως οι εύποροι και οι ευπατρίδες, ούτε και δημιουργούν στην πόλη διεκδικητικές αναταραχές και στάσεις, όπως οι άποροι, αλλά ότι αντιθέτως δέχονται εύκολα να υπαχθούν στην πειθαρχία και τον ορθό λόγο (1295b 6 επ.).

Κατά τον Αριστοτέλη, οι εύποροι επιδιώκουν την κατάληψη της εξουσίας για να αυξήσουν τον πλούτο τους μέσα σ' ένα σύστημα ολιγαρχίας (1294a 12 και 1299b 2). Οι άποροι αντίστοιχα διεκδικούν πλήρεις ελευθερίες για να κάνουν ό,τι θέλουν (1295b 31 επ. και 1296a 33 επ.), ενίοτε μέσα στο πλαίσιο μιας ριζοσπαστικής δημοκρατίας και υπό την καθοδήγηση δημαγωγών (1293a 1 επ. και 1292a 15 επ.). Αντιθέτως οι ανήκοντες στην μεσαία τάξη, χάρις στη μετριοπάθειά τους και την λογική της

¹ Όλες οι εδώ παραπομπές στα "Πολιτικά" γίνονται με βάση το αρχαίο κείμενο της Σειράς Loeb (London/Cambridge, Mass.: William Heinemann και Harvard Univ. Press, 1967 σε μτφρ. H. Rackham, καθώς και της Βιβλιοθήκης Αρχαίων Συγγραφέων Ι. Ζαχαροπούλου, αρ. 57&58, Αθήνα 1939, σε μτφρ. και επιμ. Παναγή Λεκατσά).

μεσ
τις
πολ
39)
I
πολ
έχει
ονο
το ο
σύσ
από
Ε
περ
μεγ
να λ
αξί
και
το π
ικαν
(128
πλευ
αυτό
των
προσ
πολι
πολι
17),
(129
ενός
να υ
δημο

2 Πα
βλ. ιδί
Crimi
tion")
εγκλη
στον
Αθήνα
3 Πάν
ως πολ
που α
εσωτερ
από τη
σε άλλ
έργο
Ηράκλ
55-56,

μεσότητας που τους διακατέχει, αποφεύγουν αυτές τις ακρότητες (1295b 39) και προσδίδουν έτσι στο πολίτευμα ασφάλεια (1295b 29), ισορροπία (1295b 39) και σταθερότητα (1296a 14 και 1297a 1).

Γι' αυτό και ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι το πολίτευμα εκείνο στο οποίο τον καθοριστικό ρόλο έχει η μεσαία τάξη είναι ένα "ορθό" πολίτευμα (το ονομάζει "πολιτεία") (1279a 38 επ.), ένα πολίτευμα το οποίο σαφώς υπερτερεί απέναντι στο παρεκβατικό σύστημα μιας ριζοσπαστικής δημοκρατίας των απόρων (1279b 6 επ.).

Βέβαια, ο Αριστοτέλης δεν τρέφει αυταπάτες περί του ότι οι λεγόμενοι "πολλοί", δηλαδή το μεγάλο πλήθος των πολιτών, έχουν την ικανότητα να λαμβάνουν αποφάσεις καλύτερες από επιμέρους αξιόλογα άτομα (1281a 42 επ. και 1286a 29 επ.· πρβλ. και Θουκυδ. Ιστ. ΣΤ' 39), καθώς και ότι συνολικά το πλήθος αυτό είναι ισχυρότερο σε πλούτο και ικανότητες από τους πλέον εξέχοντες ολιγαρχικούς (1283a 41 επ. και 1283b 34 επ.). Από την άλλη πλευρά, όμως, ο Αριστοτέλης γνωρίζει ότι το πλήθος αυτό αριθμητικά ανήκει κατά πλειονότητα στην τάξη των απόρων, με ό,τι αυτό μπορεί να συνεπάγεται ως προς την ριζοσπαστικοποίηση της λειτουργίας ενός πολιτεύματος, με κίνδυνο δηλαδή να εξοκείλει η πολιτική κατάσταση προς την "κακοπραγία" (1296a 17), την εξέγερση (1296a 8)² και την τυραννίδα (1296a 3 επ.)³. Γι' αυτό και πιστεύει ότι, στο πλαίσιο ενός ιδανικού, "ορθού" πολιτεύματος, θα πρέπει να υπάρχει σύμμειξη (1294a 24) ολιγαρχίας και δημοκρατίας.

2 Για τα αίτια των στάσεων και εξεγέρσεων κατ' Αριστοτέλη βλ. ιδίως την μελέτη μου "The Future of Criminality and the Criminology of the Future under the Shadow of Globalization" («Η εγκληματολογία του μέλλοντος και το μέλλον της εγκληματολογίας υπό την σκιά της παγκοσμιοποίησης»), στον Τιμητικό Τόμο για τον καθηγητή Ι. Φαρσεδάκη, τ. II, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 1873-1887: 1880 επ.

3 Πάντως στην αρχαία Αθήνα, η ριζοσπαστική δημοκρατία, ως πολίτευμα των πενήτων, λόγω της κοινωνικής πολιτικής που ασκήθηκε και των σχέσεων ισότητας που ίσχυαν στο εσωτερικό της πόλεως, δεν οδήγησε σε σοβαρές αναταράξεις από την πλευρά αυτών των πολιτών, όπως αντίθετα συνέβη σε άλλα μέρη της αρχαίας Ελλάδας - βλ. ιδίως το εξαιρετο έργο του Μ.Β. Σακελλαρίου: Η Αθηναϊκή Δημοκρατία, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2012⁶, σελ. 55-56, 67, 109, 152, 341 επ., 565 επ.

Άρα ο Αριστοτέλης οραματίζεται την "πολιτεία" του ως ένα σύστημα αρμονικής συνύπαρξης απόρων και ευπόρων, οι οποίοι με συνεκτικό εξισορροπητικό στοιχείο την μεσαία τάξη ως "διαιτητή" (1296b 35 επ.) θα μπορούν να ανταποκριθούν στο καθοριστικό πρόταγμα της "κοινωνικής φιλίας" (1295b 24 επ.) και, με οδηγό τον Νόμο (1282b 3 και 1287a 19), θα υπηρετήσουν τα συμφέροντα της πόλεως, δηλαδή το "κοινή συμφέρον" (1279a 18). Βέβαια ο Αριστοτέλης παραδέχεται ότι η εν λόγω "πολιτεία" είναι δύσκολα εφαρμόσιμη στην πράξη και ότι μόνο σπάνια (1293a 41 επ.: "διά τό μή πολλάκις γίνεσθαι") μπορεί να εντοπισθεί ως ιστορικό παράδειγμα (1296a 37 επ.). Ωστόσο την θεωρεί ως μιαν άριστη μορφή πολιτεύματος (1296a 7), στην οποία πρέπει να κατατείνουν τα άλλα συνήθη πολιτεύματα, κάτι σαν πυξίδα προς την κατεύθυνση ενός ιδεώδους δημοκρατικού πολιτεύματος, όπου ως κύριος σκοπός τίθεται η διασφάλιση πλήρους και αυτάρκους βίου (1281a 1 επ.).

Ευνόητο είναι ότι οι διδαχές αυτές του Αριστοτέλους για την μεσαία τάξη ως εξισορροπητικό και ομαλοποιητικό στοιχείο του δημοκρατικού πολιτεύματος όχι μόνον δεν έχασαν σε αξία κατά την σύγχρονη εποχή των αντιπροσωπευτικών συστημάτων δημοκρατίας⁴, αλλά και επιβεβαιώνονται καθημερινά, ιδίως στην χώρα μας, όπου η συρρίκνωση, απαξίωση και εξαθλίωση της μεσαίας τάξης⁵ συνοδεύεται από φαινόμενα διόγκωσης αντιδημοκρατικών πολιτικών ρευμάτων, όπως η Χρυσή Αυγή.

4 Για τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης λειτουργίας της δημοκρατίας και τον ρόλο της μεσαίας τάξης σε αυτήν, σε συσχετισμό και με τις προσεγγίσεις του Αριστοτέλους και του Μαρξ, βλ. ιδίως: *Ronald M. Glassman, The Middle Class and Democracy in Socio-Historical Perspective*, Leiden, The Netherlands: E.J. Brill, 1995, σελ. 8 επ.

5 Υπό τα σημερινά δεδομένα, στην μεσαία τάξη θεωρείται ότι συμπεριλαμβάνονται οι μορφωμένοι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι μικροεπιχειρηματίες και τα μεσαία στελέχη επιχειρήσεων και οργανισμών.